

بررسی رابطه تسهیل گری و شفابخشی فرهنگ بومی با نگرش نوجوانان به اعتیاد: نقش واسطه‌ای سبک‌های دلبستگی

هادی سارانی

دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

حسنعلی ویسکرمی

دانشیار گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران (نویسنده مسئول).

عزت اله قدم‌پور

استاد گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر فرهنگ بومی بر نگرش دانش‌آموزان دوم متوسطه به مصرف مواد با نقش واسطه‌ای سبک‌های دلبستگی و هویت انجام گرفت. روش پژوهش همبستگی-توصیفی از نوع تحلیل مسیر بود. جامعه پژوهش شامل همه‌ی دانش‌آموزان دوم متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه ۳۸۰ دانش‌آموز بود که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری شامل پرسشنامه‌های استاندارد نگرش به اعتیاد نظری (۱۳۸۰)، سبک دلبستگی، کولینز و رید (۱۹۹۰)، سبک هویت، برزونسکی (۱۹۹۲) و پرسشنامه محقق ساخته باورهای فرهنگی بومی بود. یافته‌ها نشان دهنده برازش مطلوب داده‌ها با مدل پیشنهادی بود. بین باورهای فرهنگی بومی و نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). همچنین نتایج نشان داد که سبک‌های هویت و دلبستگی رابطه بین باورهای فرهنگی بومی و نگرش دانش‌آموزان به مصرف مواد را میانجی‌گری می‌کند ($P < 0/05$). در نتیجه، باورهای فرهنگ بومی می‌تواند، نقش کلیدی در نگرش مثبت یا منفی دانش‌آموزان به مصرف مواد ایفا کند. بنابراین شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز و تقویت عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی می‌تواند، نقش پیشگیری از اعتیاد را میان اقوام مختلف ایرانی داشته باشد. در نتیجه با توجه به اینکه مصرف مواد در سنین نوجوانی به شدت با خطر ابتلا به مصرف مواد در زندگی بزرگسالی همراه است و تمام اشکال سوء مصرف مواد اثرات زیانباری بر روی مغز نوجوان دارد، پیشنهاد می‌شود که به نقش عوامل خطرناک و محافظ فرهنگ بومی و همچنین به نقش خانواده در شکل‌گیری سبک‌های دلبستگی و هویتی سالم در نوجوانان توجه شود.

کلید واژه‌ها: باورهای فرهنگی، نگرش به اعتیاد، سبک هویت، سبک دلبستگی.

مقدمه

نوجوانی مرحله‌ای کلیدی از رشد است که با دگرگونی‌های عمیق فیزیکی، شناختی، عاطفی، اجتماعی و رفتاری مشخص می‌شود. تغییرات بیولوژیکی و عصبی در این دوره، نوجوانان را مستعد شروع سوء مصرف مواد، اختلالات مصرف مواد، و تجربه عوارض جانبی طولانی مدت و شدید مرتبط با سوء مصرف مواد می‌کند (گری و اسکوگلیا^۱، ۲۰۱۸). مطابق با تحقیقات مصرف اکثر مواد ممنوعه در نوجوانی شروع می‌شود (حمیدالله^۲ همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین، نوجوانی یکی از مهمترین دوره‌های زندگی برای تجربه سوء مصرف مواد است. از سوی دیگر، خطر سوء مصرف مواد، افراد دارای نگرش مثبت نسبت به سوء مصرف مواد را بیشتر تهدید می‌کند (فولادوند و همکاران، ۲۰۱۷). لذا شناسایی عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز مؤثر بر نگرش نوجوانان، تأثیر بسزایی در کاهش نگرش مثبت و تقویت نگرش منفی نسبت به مواد مخدر دارد و از طریق آن می‌توان اقدامات پیشگیرانه در جهت سوء مصرف مواد انجام داد (دنهارد و مورفی^۳، ۲۰۱۳). عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز نوجوانان در گرایش به اعتیاد فراوان و گسترده‌اند، از جمله (عوامل اجتماعی، عوامل مرتبط با خانواده و عوامل مدرسه‌ای) اما با توجه به گستردگی و نفوذ فرهنگ بومی و تأثیر عمیق فرهنگ بر سایر عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز، توجه به فرهنگ بومی اقوام مختلف ایرانی امری ضروری به نظر می‌رسد.

بیان مسأله:

یکی از عوامل مرتبط با نگرش و پیشگیری از اعتیاد، فرهنگ بومی است. فرهنگ بومی به روش منحصر به فردی بر سلامت روان افراد تأثیر می‌گذارد (گونزالس^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). مطالعات، نشان داده شده که فرهنگ بومی از افراد در برابر اختلال مصرف مواد (نومبورا^۵ و همکاران، ۲۰۲۳) و مشکلات سلامت روان (بیر^۶ و همکاران، ۲۰۱۸) محافظت می‌کند. بطور کلی نتایج

تحقیقات نشان داده که مصرف مواد مخدر یک رابطه نزدیک با فرهنگ، اعتقادات، باورهای دینی، شرایط اقتصادی - اجتماعی و پیشینه تاریخی هر کشور دارد (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸؛ میرفردی و شهریاری، ۱۳۹۶؛ دوگوتاس^۷، ۲۰۲۳؛ سوتو^۸ و همکاران، ۲۰۲۲). شواهد فزاینده‌ای برای اهمیت عوامل فرهنگی در سلامت مردم بومی وجود دارد (وربونت^۹ و همکاران، ۲۰۲۱) با این حال فرهنگ تنها یک عامل محافظت کننده نیست، بلکه نقش مخاطره‌ای نیز دارد (ریلی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۰؛ دادز و هانتز^{۱۱}، ۲۰۲۲). فرهنگ یک الگوی رفتاری است که در طول زمان به عنوان نتیجه‌ای ذهنی از طریق ساختارهای اجتماعی و مذهبی و جلوه‌های هنری رشد می‌کند (سیندایگایا^{۱۲}، ۲۰۱۷). فرهنگ شامل ارزش‌ها، باورها و هنجارهای یک گروه خاص است که آموخته و به اشتراک گذاشته می‌شود و راهنمای تفکر، تصمیم‌گیری، عمل و الگوسازی قرار می‌گیرد (دنهام^{۱۳} و همکاران، ۲۰۱۴). بنابراین توجه به نقش فرهنگ (بومی) به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر نگرش نوجوانان به اعتیاد ضروری است. باورهای فرهنگی اجتماعی می‌تواند، بر ادراک و رفتار افراد نسبت به سوء مصرف مواد تأثیر بگذارد (دوگوتاس، ۲۰۲۳). فرهنگ دارای عوامل مخاطره‌آمیز متعددی مانند آنومی، یا از دست دادن هویت قومی یا فرهنگی سالم، تقابل فرهنگی، انحطاط و از هم گسیختگی فرهنگی و بی‌اعتمادی فرهنگی است (کارواخال و یانگ^{۱۴}، ۲۰۰۹؛ نسیم و همکاران^{۱۵}، ۲۰۱۱؛ دوگوتاس، ۲۰۲۳). لذا ارزش‌ها و هنجارها و شیوه‌های زندگی که اساسا با فرهنگ حاکم در تضاد باشد و فراتر از نیاز یک فرهنگ برای تداوم و همگرایی باشد، باعث متلاشی شدن فرهنگ مسلط می‌شود (روح‌الامینی، ۱۳۸۱). علاوه مخاطرات فرهنگی ذکر شده، در میان خرده فرهنگ‌های محلی ایران (از جمله قوم لر)، هنجارهایی وجود دارد که تسهیل کننده مصرف مواد است. هنجارهای تسهیل‌گر

که در قالب آداب و رسوم خاص، توصیه‌های دارویی و درمانی یا باورهای غلط درباره مصرف مواد در میان خرده فرهنگ‌ها رواج دارد، مطابق تحقیقات مختلف یکی از دلایل اصلی گرایش نوجوانان به اعتیاد است (صدیق سروسستانی و قادری، ۱۳۸۸؛ شریف حسینی، ۱۳۹۶؛ حسین‌زاده فرمی و ده‌چشمه، ۱۳۹۸). همچنین، فرهنگ بومی دارای عامل محافظت‌کننده‌ای مانند پابندی به فرهنگ، هویت فرهنگی قوی، قدردانی فرهنگی، درک و مداخله ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فرهنگی و مذهبی است (دوگوتاس، ۲۰۲۳؛ کورنژو^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۰؛ نسیم و همکاران، ۲۰۱۱ و پلامر و نجوگونا، ۲۰۰۹). بنابراین فرهنگ (بومی/ محلی) علاوه بر نقش تسهیل‌گری (مخاطره‌ای) نقش پیشگیری و شفابخشی از اعتیاد را هم بر عهده دارد.

بافت فرهنگی یکی از عوامل کلیدی شکل‌گیری هویت است (متقین^{۱۷}، ۲۰۲۰). افراد با توسل به اجزا و عناصر فرهنگی هویت می‌یابند، زیرا این اجزا و عناصر توانایی چشم‌گیری در تأمین نیاز انسانها به ممتاز بودن از یکدیگر و ادغام شدن در جمع جلوگیری می‌کند (صالحی امیری، ۱۳۸۶). اگرچه زمینه فرهنگی ممکن است در شکل‌گیری هویت نقش داشته باشد، این نقش به شکل‌گیری هویت فردی بستگی دارد تا هویت خود را براساس ایده‌های بافت فرهنگی درک شده بسازد (باومیستر و موراوون^{۱۸}، ۱۹۹۶؛ متقین، ۲۰۲۰). یکی از جنبه‌های رشد فردی و اجتماعی در دوره نوجوانی کسب هویت است. از نظر اریکسون^{۱۹}، برای نوجوانان یک احساس یکپارچه و پایدار از هویت اغلب با اعتماد به نفس بالا و اهداف روشن در زندگی همراه است و از سوی دیگر یک احساس ناپایدار از هویت با احساس اضطراب، آشفتگی، سردرگمی و رفتارهای بزهکارانه همراه است (لوئیکس، شوارتز، گوسنس، بیرز و میسوتن^{۲۰}، ۲۰۱۹؛ جلالی، اسکندری، برجعلی، سهرابی، عسگری، ۱۴۰۰). بنابراین، با توجه به نظریه‌ی روانی-

اجتماعی اریکسون (۱۹۶۸)، به نقل از برزونسکی^{۲۱}، ۲۰۰۳) هویت به مثابه‌ی یک چارچوب مرجع عمل می‌کند که فرد به منظور تفسیر تجارب شخصی و گفتگو درباره معنا، هدف و جهت‌گیری زندگی خود از آن استفاده می‌کند. رشد هویت به طور قابل توجهی تحت تأثیر فرهنگ، آداب و رسوم، نژاد، مذهب، زبان، قومیت، جنسیت و زمینه اجتماعی- اقتصادی قرار دارد (دیویس^{۲۲}، ۲۰۱۷ و میری، ۱۳۹۹). هویت از جمله عواملی است که می‌تواند در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر نقش داشته باشد. در واقع فرآیندهای شکل‌گیری هویت با مصرف مواد در نوجوانی مرتبط است (دی مور و همکاران^{۲۳}، ۲۰۲۲). بطوریکه، بکویت و همکاران^{۲۴} (۲۰۱۹) به نقش هویت اجتماعی موفق در عدم وابستگی نوجوان به مصرف مواد مخدر اشاره کرده‌اند. علاوه بر این، پژوهش‌ها بر نقش هویت اجتماعی (بازیابی هویت) در حمایت از بهبودی از اعتیاد بخصوص در مراحل اولیه، تأکید دارند (وب و همکاران^{۲۵}، ۲۰۲۲). بنابراین توجه به مکانیزم‌های هویت‌یابی نوجوانان و برنامه‌های پیشگیرانه می‌تواند در کنترل اعتیاد مؤثر باشد.

همچنین، فرهنگ یک عامل زمینه‌ای است که می‌تواند بر دلبستگی مادر و نوزاد تأثیر بگذارد. باورهای فرهنگی بر پاسخ‌دهی مادر به رفتارهای دلبستگی نوزاد تأثیر می‌گذارد. در نتیجه باورهای فرهنگی می‌توانند مراقبت‌های حساسی را که در قلب دلبستگی ایمن قرار دارد، تحت تأثیر قرار دهد. لذا فرهنگ از طریق سبک‌های فرزندپروری والدین و باورهای مراقبان می‌تواند بر شکل‌گیری دلبستگی فرزندان تأثیرگذار باشد (زیدمن - موگرابی^{۲۶} و همکاران، ۲۰۲۰). براساس نظریه دلبستگی، تعاملات اولیه دوران کودکی با مراقبان اولیه منجر به الگوهایی از افکار، باورها، عواطف و رفتارهای مربوط به خود و دیگران می‌شود که از آنها به عنوان سبک‌های دلبستگی یاد می‌شود (ویلاگران، لوند،

دانکن، مورتن^{۲۷}، ۲۰۲۲). کیفیت تعاملات مکرر فرد با مراقبان اولیه که در دوران کودکی به دوران نوجوانی و جوانی کشیده می‌شود؛ به گونه‌ای تجارب، ادراک‌ها و رفتارهای فرد را جهت داده و هدایت می‌کند (بالبی، ۱۹۸۰ به نقل از مارچاند^{۲۸}، ۲۰۰۴). به عبارت دیگر، به اعتقاد بالبی، دلبستگی در رابطه‌ی والد و کودک به رابطه‌ی عاشقانه‌ی بزرگسالی نیز انتقال می‌یابد و می‌تواند بر رفتار، شناخت و هیجانات در هر زمانی از زندگی، از نوزادی تا بزرگسالی تأثیر بگذارد (خوشابی و ابو حمزه، ۱۳۹۳). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که سبک‌های دلبستگی در دسته‌ی وسیعی از پیامدهای روانشناختی نقش دارند (فرالی و رویزمن^{۲۹}، ۲۰۱۹) سبک دلبستگی می‌تواند، نقش کلیدی در ایجاد انواع اعتیادها (استوز^{۳۰} و همکاران، ۲۰۱۹) از جمله اعتیاد به سیگار، الکل و اینترنت داشته باشد. بنابراین، شناسایی عوامل فرهنگی و خانوادگی مؤثر در شکل‌گیری سبک‌های دلبستگی از اهمیت زیادی برخوردار است.

اگرچه رابطه‌ی نگرش با عوامل متعددی بررسی شده است، اما تا به حال مطالعه‌ای که نشان دهد، سبک‌های هویت و دلبستگی که خود از عوامل تأثیرگذار بر نگرش هستند و می‌تواند در رابطه بین فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد نقش واسطه‌ای داشته باشند، صورت نگرفته است. علاوه بر این، هر چند تحقیقاتی مختصری در مورد نقش تسهیل‌گری و شفاعت‌بخشی فرهنگ بومی در درمان و پیشگیری اعتیاد انجام شده ولی پژوهشی در رابطه بین فرهنگ بومی و نگرش نوجوانان نسبت به اعتیاد یافت نشد. همچنین در پژوهش حاضر به عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی به طور همزمان توجه شده است. توجه به فرهنگ بومی و طراحی برنامه‌های آموزشی متناسب با فرهنگ بومی / محلی دانش‌آموزان امری غیرقابل انکار است. در نتیجه در مفهوم‌سازی برنامه‌های آموزشی بومی باید همه ابعاد فرهنگ بومی ذهنی، معنوی، عاطفی، فیزیکی و غیره در

نظر گرفته شود. بنابراین برنامه‌های پیشگیری باید از نظر فرهنگی پاسخگو باشند و دانش و مهارت‌هایی را برای پیشگیری و مدیریت مصرف مواد در موقعیت‌های واقعی زندگی در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. محور قرار دادن باورها، ارزش‌ها، زبان‌ها، تصاویر و جهان بینی‌های بومی در برنامه درسی، اثربخشی، مناسب بودن و پایداری برنامه‌های پیشگیری را افزایش می‌دهد (ماینا و همکاران^{۳۱}، ۲۰۲۰).

یکی از مهمترین استراتژی‌ها در پیشگیری از اعتیاد، تغییر نگرش‌های مثبت و تثبیت نگرش‌های منفی نسبت به مواد مخدر است (حجت و همکاران، ۱۳۹۴). نگرش مثبت نسبت به مواد، منجر به رفتارهای پرخطر مصرف مواد، جستجو و ادامه مصرف مواد می‌شود. از این رو از، مهمترین اقدامات در برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد، بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر نگرش نسبت به مواد مخدر است (وود و همکاران^{۳۲}، ۲۰۱۳) و یکی از روش‌های پیشگیری از اعتیاد، آگاه‌سازی افراد از خطرها و مضرات مواد مخدر و اصلاح نگرش‌های افراد نسبت به مواد مخدر است (مک للان^{۳۳} و همکاران، ۲۰۰۵). شناسایی عوامل مؤثر بر نگرش نوجوانان به مصرف مواد و اصلاح آن یکی از راهبردهای شناخته شده در زمینه پیشگیری از اعتیاد بویژه در میان نوجوانان است (حبیبی و عاشوری، ۱۳۹۳). بنابراین شناسایی عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگی مؤثر بر نگرش نوجوانان ضرورت دارد. لذا هدف پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای سبک‌های هویت و دلبستگی در رابطه بین فرهنگ بومی و نگرش به اعتیاد بود.

اهمیت و هدف پژوهش:

کاهش سن اعتیاد (گری و اسکوگلیا^{۳۴}، ۲۰۱۸) و تأثیر عمیق سوء مصرف مواد بر روی رشد شناختی - عصبی فرد نوجوان (هنگ و پلتزار، ۲۰۱۹) از یک سو و گسترش روز افزون ایده‌ها و عقاید انحرافی و پیدایش

مکتب‌های مادی‌گرایانه از سوی دیگر، زمینه را برای نفوذ ایدئولوژی استعماری فراهم نموده است. جوامع استعماری با استفاده از امکانات بی‌شمار رسانه‌ای و با سوء استفاده از شرایط موجود به دنبال القاء و جهانی کردن ارزشهای فرهنگی خویش است، تا از این طریق نفوذ خود را بر دیگر جوامع گسترش دهند. در حالی جهانی شدن فرهنگ به معنای تسلیم شدن در برابر عقاید دارای سوءگیری و از بین رفتن فرهنگ‌های بومی نیست، بلکه باید از ظرفیت بی‌ظنیر فرهنگ بومی اقوام مختلف ایرانی و فرهنگ عظیم و جهانشمول اسلام سعی در تقویت و شناساندن فرهنگ غنی خویش و جهانی کردن آن نمود. لازمه اینکار پابندی به ارزش‌های فرهنگی و مذهبی، خودباوری و تقویت سایر عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی و همچنین شناسایی مخاطرات فرهنگ بومی است. بنابراین باتوجه به ظرفیت فرهنگ بومی اقوام مختلف ایرانی در ایجاد خودباوری و نقش آن در پیشگیری و شفابخشی از اعتیاد و سایر آسیب‌ها، توجه به فرهنگ بومی دارای اهمیت و ضرورت است. همچنین، علیرغم اینکه برخی فرهنگ را یک عامل محافظت‌کننده می‌دانند (هریس، مک فارلند^{۳۵}، ۲۰۰۰) و عوامل مخاطره‌ای فرهنگ را ناشی از کج‌روی و انحراف از فرهنگ می‌دانند؛ شواهد نشان می‌دهد که فرهنگ هم دارای عوامل مخاطره‌ای و هم عوامل محافظت‌کننده است (ریلی، جندرا، ترلوار، رو و همکاران^{۳۶}، ۲۰۲۰؛ دادز و هانتر، ۲۰۲۲). لذا شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی در کنار عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی دارای اهمیت فراوان است. بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر رابطه عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی با گرایش دانش‌آموزان به اعتیاد با نقش واسطه‌گری سبک‌های هویت و دلبستگی می‌باشد.

ادبیات نظری و تجربی

فرهنگ بومی به شیوه زندگی، آداب و رسوم، رفتار

اجتماعی و عقاید و ارزش‌های منتقل شده از نسلی به نسل دیگر اشاره دارد. فرهنگ بومی معمولاً دارای سنت‌های اجدادی و پیوندهای ملی تاریخی با سرزمینی است که نسل‌های نسل مردم در آن زندگی کرده‌اند. بنابراین فرهنگ بومی به سیستم‌های اعتقادی، تجربیات زندگی، دانش، ایده‌ها و مکان‌های ارزشمند مشترک مردمی که به یک سرزمین تعلق دارند، اشاره دارد (رادماچر^{۳۷}، ۲۰۲۳). از مصداق‌های این نوع فرهنگ می‌توان به رفتار خاص یک قوم در مورد مسائل دینی و مذهبی، قصه‌ها و افسانه‌های عامیانه، موسیقی بومی محلی، صنایع دستی، هنجارهای خاص آن قوم در معاشرت با دیگران اشاره کرد. این نوع فرهنگ چون در یک سیر تکاملی طبیعی و بنا به نیازهای واقعی شکل‌گرفته و نسبت بیشتری با جغرافیا دارد به ندرت دچار اضمحلال شده و به همین جهت آن را اصیل به شمار می‌آورند. فرهنگ بومی و شیوه‌های مداخله فرهنگی نقش انکارناپذیری در پیشگیری و درمان اعتیاد و سایر وقایع آسیب‌زا برای افراد بومی بر عهده دارد (ون دایک^{۳۸} و همکاران، ۲۰۱۷). در نتیجه، با توجه به نقش باورهای فرهنگی اجتماعی بر ادراک و رفتار افراد نسبت به سوء مصرف مواد (دوگوتاس^{۳۹}، ۲۰۲۳) و تأثیر فرهنگ در شکل‌گیری انتظارات افراد (ابوت و چیس^{۴۰}، ۲۰۰۸) توجه به فرهنگ بومی برای پیشگیری و درمان اعتیاد ضروری است.

سوء مصرف مواد و الکل، عمدتاً به مواد غیرقانونی اشاره دارد، اما آنچه غیرقانونی تلقی می‌شود اغلب توسط فرهنگ تعیین می‌شود و می‌تواند بین گروه‌های اجتماعی متفاوت باشد. شروع سوء مصرف مواد، اغلب در زمان تغییرات اجتماعی بسیار سریع و در میان گروه‌های فرهنگی که کمتر در معرض مواد مخدر قرار گرفته‌اند و رفتار هنجاری و محافظتی ایجاد نکرده‌اند؛ رخ می‌دهد (ابوت و چیس^{۴۱}، ۲۰۰۸).

فرهنگ نقش اساسی در شکل‌گیری انتظارات در مورد

مشکلات بالقوه‌ای که ممکن است، افراد در مصرف مواد مخدر با آنها مواجه شوند، ایفا می‌کند. بنابراین باورهای اجتماعی- فرهنگی می‌تواند رویکردها و رفتارها را در مورد مصرف و سوء مصرف مواد را شکل دهد. تحقیقات نشان دهنده نقش تسهیل‌گری فرهنگی بومی در اعتیاد به مواد مخدر است (صدیق سروستانی و قادری، ۱۳۸۹؛ حسینی، ۱۳۹۷؛ حسین‌زاده فرمی، صادقی ده‌چشمه، ۱۳۹۸؛ مومبینی، حسین‌زاده و مومبینی، ۱۳۹۸؛ میر فردی و شهریاری، ۱۳۹۶). علاوه بر این تحقیقات نشان دهنده نقش شفابخشی فرهنگ بومی در درمان و پیشگیری اعتیاد است (پارک لی و همکاران^۲، ۲۰۱۸؛ سوتو و همکاران^۳، ۲۰۲۲ و راکی و همکاران^۴، ۲۰۱۶؛ لاولی و ساساکاموس^۵، ۲۰۲۱؛ نومبورا و همکاران، ۲۰۲۳؛ هیرشاک و همکاران^۶، ۲۰۲۲؛ ریچر و رادی^۷، ۲۰۲۳؛ وو و همکاران^۸، ۲۰۲۳). از دیگر عوامل فرهنگی مؤثر در گرایش نوجوانان به اعتیاد می‌توان به پابندگی دینی/ مذهبی (یازرلو، ۱۴۰۱)، شکست تحصیلی (دهقانی، ۱۴۰۰)، اوقات فراغت (زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱) و میزان استفاده از رسانه‌ها (حسینی، ۱۳۹۳) اشاره کرد. همچنین عوامل مخاطره‌ای مرتبط با خانوادگی مانند تضاد خانوادگی (اله‌دادی و همکاران، ۱۴۰۲)، اعتیاد یکی از اعضای خانواده (عنایت و همکاران، ۱۴۰۰)، عدم کنترل و نظارت خانواده بر نوجوان (دهقانی، ۱۴۰)، خشونت خانوادگی، عنایت و همکاران، ۱۴۰۰) و سبک فرزندپروری (رفاهی و طاهری، ۱۳۹۷) برخی از عوامل تأثیرگذار بر گرایش نوجوانان به اعتیاد به حساب می‌آید. از جمله عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش نوجوانان به اعتیاد می‌توان به (آنومی/ بی‌هنجاری، یازرلو، ۱۴۰۱؛ پیوند اجتماعی، یازرلو، ۱۴۰۱؛ کنترل اجتماعی، حسینی، ۱۳۹۳؛ احساس ناامنی، زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱) اشاره کرد. همچنین از عوامل فردی و زمینه‌ای مؤثر در گرایش به اعتیاد می‌توان به سن، جنسیت، تحصیلات، تأهل، خلق

و خو اشاره نمود. غیر از موارد ذکر شده عوامل دیگری هستند که در گرایش نوجوان به اعتیاد نقش دارند، از جمله شکاف بین نسلی (اقدام، میرزایی، سفیری و شکریبگی، ۱۴۰۱)، فضای مجازی (علیوردی‌نیا، ۱۳۸۴) و غیره.

بنابراین در تبیین مسأله نگرش نوجوانان به مصرف مواد باید همه جوانب در نظر گرفته شود. اما از آنجاییکه در پژوهش حاضر بیشتر بر مسائل فرهنگی بوده، در ادامه به مرور تحقیقاتی در این زمینه پرداخته می‌شود. شل، نیومن و فانگ (۲۰۱۰) در پژوهش بررسی تأثیر جهت‌گیری فرهنگی، انتظارات و خودکارآمدی بر رفتار مصرف الکل در نوجوانان کشور چین نشان دادند که جهت‌گیری فرهنگی غربی (فاصله گرفتن از فرهنگ بومی) باعث افزایش انتظارات مثبت، کاهش انتظارات منفی و کاهش خودکارآمدی و در نتیجه نوشیدن بیشتر الکل در نوجوانان می‌گردد. بنابراین، جهت‌گیری فرهنگی بر نوشیدن الکل نوجوانان تأثیر می‌گذارد و این تأثیر تا حدی از طریق تأثیر جهت‌گیری فرهنگی بر انتظارات نوجوانان به نوشیدن الکل از طریق نقش واسطه‌ای خودکارآمدی است. داشتن جهت‌گیری فرهنگی غربی بیشتر و جهت‌گیری سنتی کمتر منجر به نوشیدن بیشتر الکل، خودکارآمدی کمتر و خطر بیشتر افزایش انتظارات الکلی می‌شود.

نسیم و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی بیان کردند که نگرش‌ها و رفتارهای فرهنگی سنتی به طور متفاوتی با بی‌نظمی جامعه و مصرف مواد در نوجوانان مرتبط است. تأثیرات محافظتی، باورها و اعمال مذهبی و شیوه‌های سنتی خانواده تأثیر بی‌نظمی جامعه بر مصرف مواد را تعدیل می‌کند. با افزایش بی‌سازمانی جامعه، باورها و اعمال مذهبی اثر تثبیت‌کننده محافظتی از خود نشان می‌دهند. شیوه‌های سنتی خانواده نیز یک اثر محافظتی اما واکنشی دارند. همچنین، نگرش‌های بی‌اعتمادی فرهنگی، با بدتر شدن بی‌نظمی جامعه حساسیت جوانان

را به مصرف مواد افزایش می‌دهند. وانگ (۲۰۱۱) در مقایسه چهار جهت‌گیری فرهنگی (جهت‌گیری سنتی، غربی، دو فرهنگی و حاشیه‌ای) نشان داد که افراد دارای جهت‌گیری سنتی نسبت به سه دسته دیگر مصرف مواد کمتری را گزارش کرده‌اند. همچنین، صبوری، پیشقدم، فاطمی و قنسولی (۱۳۹۴) در پژوهش فرهنگ و هویت نشان دادند که ارتباط معناداری میان ابعاد فرهنگی و اجزای هویتی وجود دارد که می‌تواند برخی از بحران‌های هویتی در جامعه ایرانی را توجیه کند. در پژوهش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی دانشجویان دانشگاه نیز (آقاپور و فردوسی، ۱۳۹۱) نشان دادند که مطالعه و شناخت آسیب‌های اجتماعی دختران دانشجوی، بازنگری راهبردها و نظارت بر آنها، تشکیلات فرهنگی مناسب و بکارگیری شیوه‌های فرهنگی کارآمد همگی زمینه تحقق راهبردهای فرهنگی را افزایش داده و سبب کاهش آسیب می‌گردد.

در مورد رابطه سبک هویت و نگرش نوجوانان به اعتیاد وجودی، عبدالپور، بخشی‌پور رودسری و عطارد (۱۳۹۳) نشان دادند؛ آمادگی به اعتیاد با سبک هویت سردرگم، فرزندپروری سهل‌گیرانه و راهبرد هیجان‌مدار رابطه مثبت معنی‌دار و با سبک هویت اطلاعاتی، تعهد و راهبرد مسئله‌مدار رابطه منفی معنی‌دار دارد. همچنین، بیگدلی و شریفی‌فر (۲۰۱۶) در بررسی رابطه سبک‌های هویت و سلامت روان با گرایش به مصرف مواد در دانشجویان نشان دادند که بین سبک‌های هویت هنجاری، تعهد و سلامت روان با سوء مصرف مواد مخدر رابطه منفی و معنادار و بین سبک سردرگم/اجتناب با سوء مصرف مواد رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. اما بین سبک هویت اطلاعاتی و سوء مصرف مواد رابطه منفی و غیرمعناداری وجود دارد. از دیگر پژوهش‌های سبک هویت و گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به اعتیاد می‌توان به پژوهش‌های (امینی و غفاری جاهد، ۱۳۹۷؛ سیژوسکا^۹، ۲۰۲۲) اشاره کرد.

علاوه بر نقش فرهنگ بومی و سبک هویت در اعتیاد تحقیقات نشان دهنده رابطه‌ی سبک‌های دلبستگی با نگرش نوجوانان به اعتیاد است. مثلاً صدری دمیرچی، ریس قره درویش‌لو، رحیمی زرج آباد (۱۳۹۷) در بررسی نقش الگوهای ارتباطی خانواده و سبک‌های دلبستگی در پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد در جوانان نشان دادند که متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و سبک‌های دلبستگی با گرایش به سوء مصرف مواد رابطه دارند. همچنین، قمری گیوی و مجرد (۱۳۹۵) در بررسی پیش‌بینی گرایش به اعتیاد با استفاده از سبک دلبستگی و تکانشگری نشان دادند، که سبک دلبستگی ایمن، سبک دلبستگی دوسوگرا، بی‌برنامگی، تکانشگری حرکتی و تکانشگری شناختی با گرایش به اعتیاد همبستگی دارند. نتایج تحلیل آزمون رگرسیون نیز نشان داد سبک دلبستگی و تکانشگری می‌توانند ۲۰ درصد از واریانس گرایش به اعتیاد را تبیین کنند. از دیگر پژوهش‌های این حوزه می‌توان به وگا^۵، ۲۰۲۳؛ ناخول^۱ و همکاران، اصغری، مالکی و سعادت، ۱۳۹۳؛ شمس‌الدینی لری و همکاران، ۱۳۹۶) اشاره کرد.

همانگونه که بررسی اجمالی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، برخی از تحقیقات انجام شده در مورد نقش فرهنگ در اعتیاد یا رفتارهای پرخطر متوجه جهت‌گیری فرهنگ غیربومی بوده و به عوامل مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی توجه نشده است. بدین معنا که فرهنگ غیر بومی (غربی) را خطر ساز و فرهنگ بومی را محافظ دانسته‌اند. همچنین در برخی از این پژوهش‌ها فقط به نقش عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی و یا فقط به نقش عوامل مخاطره‌ای فرهنگ توجه کرده‌اند. در بیشتر این پژوهش‌ها عوامل مخاطره‌ای فرهنگ را تقابل فرهنگی یا تهاجم فرهنگی در نظر گرفته‌اند، در حالی که هر فرهنگی خود نیز دارای عوامل مخاطره‌آمیز و ایضا عوامل محافظت‌کننده‌ای می‌باشد. بنابراین در این پژوهش به نقش عوامل مخاطره‌ای (تسهیل‌گری) و محافظت‌کننده

(شفابخشی) فرهنگ بومی توجه شده است. همچنین تأثیر عوامل خطر ساز و محافظ فرهنگی در شکل‌گیری سبک‌های هویت و دلبستگی که خود نیز از عوامل تأثیرگذار در اعتیاد هستند در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر آن، در پژوهش حاضر رابطه فرهنگ بومی با گرایش نوجوانان به مصرف مواد و نقش واسطه‌ای سبک‌های دلبستگی و هویت در رابطه بین نقش فرهنگ بومی در نگرش دانش‌آموزان به مصرف مواد، مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین با توجه به آسیب‌های اجتماعی پدیده اعتیاد بویژه طلاق، آزارهای جنسی، خشونت‌های خانگی، فقر و تنگدستی و آمار اعلام شده از دادگستری استان لرستان که بیش از نیمی از طلاق‌ها ناشی از اعتیاد می‌باشد، توجه به پدیده اعتیاد عوامل فرهنگی - اجتماعی ایجاد کننده ضرورت دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر همبستگی - توصیفی از نوع تحلیل مسیر بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد در سال ۱۴۰۲ - ۱۴۰۱ به تعداد ۸۴۴۲ دانش‌آموز تشکیل می‌دادند. از این تعداد بر اساس گزارش سازمان آموزش و پرورش استان لرستان ۴۴۳۱ دانش‌آموز پسر (در ۱۹۱ کلاس درس) و بقیه دختر بودند که در ۱۸۴ کلاس درس مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه مورد مطالعه با توجه به جدول کرجسی - مورگان ۳۸۰ نفر برآورد شده است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد. با توجه به نسبت دانش‌آموزان دختر و پسر در جامعه حجم نمونه برای هر یک از گروه دختران و پسران به ترتیب ۲۱۸ و ۱۶۲ انتخاب گردید و به پرسشنامه‌های پژوهش پاسخ دادند. ملاک ورود افراد نمونه تحصیل در پایه دوم متوسطه و ملاک خروج عدم همکاری و پرسشنامه‌های ناقص و غیرقابل استفاده بود. برای اجرای پژوهش از ۲ ناحیه آموزشی شهرستان خرم‌آباد برای هر ناحیه ۳ دبیرستان و از میان پایه‌های هر

مدرسه یک پایه بطور تصادفی انتخاب گردید. بعد از توضیحات لازم و رعایت اصول اخلاقی پرسشنامه‌ها ارائه گردید و بعد از جمع‌آوری و حذف پرسشنامه‌های ناقص ۳۸۰ پرسشنامه مبنای تجزیه و تحلیل قرار گرفت. سپس برازش مدل مذکور با استفاده از شاخص‌های برازش و با نرم‌افزار ایموس بررسی گردید.

ابزار پژوهش

پرسشنامه نگرش به اعتیاد (AAQ): این پرسشنامه در مورد نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر است که به صورت فرم الف و ب توسط نظری (۱۳۸۰) ساخته شده است. وی برای تعیین اعتبار صوری آیت‌های مقیاس و نیز بررسی قوت و ضعف آیت‌ها، از نظر اساتید روانشناسی استفاده کرده است و همه آنها نظر مساعد و موافقی درباره اعتبار مقیاس داشته‌اند. فرم اولیه مقیاس دارای ۶۴ آیت بوده که آنها نیز به دو نیمه تقسیم شده‌اند تا در مقیاس، دو فرم موازی بدست آید. نتایج نشان داد که همبستگی بین دو فرم الف و ب برابر ۰/۸۲ است و دو مقیاس به میزان بالا و رضایت‌بخشی با یکدیگر موازی هستند. نتایج بدست آمده در مورد مقیاس نگرش ساخته شده نشان می‌دهد که مواد مقیاس از همسانی خوبی برخوردارند. ضریب آلفای کرونباخ در فرم الف برابر ۰/۸۱ و در فرم ب برابر با ۰/۸۶ است (به نقل از پورچناری و گلزاری، ۱۳۸۷). این ابزار به صورت لیکرتی نمره‌گذاری می‌شود و در مورد ماده‌های مساعد یا نگرش مثبت به اعتیاد به هر یک از پاسخ‌های کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ داده می‌شود و در مورد ماده‌های نامساعد یا نگرش منفی به اعتیاد، نمره‌گذاری به ترتیب معکوس انجام می‌شود. بنابراین دامنه نمرات فرد در این پرسشنامه بین ۳۲ تا ۱۶۰ درنوسان خواهد بود و کسب نمره بالاتر نشانگر نگرش مساعد و مطلوب نسبت به اعتیاد و مصرف مواد مخدر است. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر از نسخه ۳۲ سؤالی این

مقیاس استفاده گردید.

پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی (NCBQ):

پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی، یک پرسشنامه ترکیبی است که براساس گویه‌های محقق ساخته و گویه‌های اعتباریابی شده از مطالعات پیشین (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸؛ صدیق سروستانی، ۱۳۸۸؛ مظفر، ذکریایی و ثابتی، ۱۳۸۸؛ حسین‌زاده فرمی، صادقی، ۱۳۹۸؛ حسینی، ۱۳۹۶؛ میرفردی و شهریاری، ۱۳۹۶) و مقالات ترجمه شده ساخته شده است. این پرسشنامه از دو بخش درست شده است. یک بخش به نقش تسهیل‌کنندگی نگرش‌های فرهنگی نسبت به اعتیاد در دانش‌آموزان می‌پردازد و در بخش دیگر نقش درمانی و شفابخشی (پیشگیری) فرهنگ در اعتیاد مورد توجه قرار می‌گیرد. این پرسشنامه ۵۴ سؤال تشکیل شده است که ۳۵ سؤال آن نقش تسهیل‌گری و ۱۹ سؤال آن نقش شفابخشی (پیشگیری) فرهنگ بومی در گرایش به اعتیاد را می‌سنجد. این ابزار بصورت لیکرتی (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) نمره گذاری می‌شود. دامنه نمرات فرد بین ۵۴ تا ۲۷۰ در نوسان است. دو بخش پرسشنامه (تسهیل‌گری و شفابخشی) هر دو به یک شکل نمره‌گذاری می‌شوند. به گونه‌ای که در فرد قائل به نقش تسهیل‌گری فرهنگ بومی به کاملاً موافقم نمره ۵ و کاملاً مخالفم نمره ۱ تعلق می‌گیرد. در مورد نقش شفابخشی فرهنگ بومی نیز روش نمره دهی به همین گونه است. برای تعیین اعتبار پرسشنامه فوق از نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید روانشناسی استفاده شده است. همچنین در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ پرسشنامه مذکور ۰/۷۸ محاسبه گردید.

پرسشنامه سبک‌های دلبستگی (RAAS):

این پرسشنامه توسط کولینز و رید^۲ (۱۹۹۰) ساخته شده است. این مقیاس شامل خودارزیابی از مهارت‌های ایجاد روابط و خود توصیفی شیوه‌ی شکل‌دهی روابط

دلبستگی نسبت به چهره‌های نزدیک است و مشتمل بر ۱۸ گویه است که از طریق علامت‌گذاری روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از نوع لیکرت (به هیچ وجه با خصوصیات من تطابق ندارد نمره ۱، تا کاملاً با خصوصیات من تطابق دارد نمره ۵) سنجیده می‌شود. این پرسشنامه شامل سه زیر مقیاس و هر مقیاس از ۶ سؤال درست شده است. سبک دلبستگی ایمن با سؤالات (۱۷، ۱۳، ۱۲، ۸، ۶، ۱)، سبک دلبستگی اجتنابی با سؤالات (۲۸، ۱۴، ۷، ۱۶، ۲۵، ۱۶) و سبک دلبستگی دو سوگرا با (۱۵، ۹، ۴، ۱۱، ۳) سنجیده می‌شود. برای بدست آوردن امتیاز مربوط به هر بعد، مجموع امتیازات سؤالات مربوط به آن بعد را با هم جمع نمایید. برای بدست آوردن امتیاز کلی پرسشنامه، مجموع امتیازات همه سؤالات را با هم جمع کنید. سؤالات ۱۸، ۱۶، ۵، ۱۷، ۸، ۶ به صورت معکوس نمره‌گذاری شده‌اند. کولینز و رید (۱۹۹۰) به نقل از پاکدامن، (۱۳۸۰) آلفای کرونباخ را برای هر زیر مقیاس در ۳ نمونه از دانشجویان بالاتر از ۸۰٪ گزارش کردند. نتایج بازآزمایی پاکدامن نشان داد که این پرسشنامه در سطح ۹۵٪ دارای اعتبار است. میکائیلی نیز (۱۳۹۵) برای این پرسشنامه آلفای کرونباخ ۸۶٪ گزارش کرده است. همچنین، نتایج بررسی داوری‌های متخصصان، همگونی و مناسبت محتوای آزمون با حیطه مورد سنجش آن را تأیید کرده است (پاکدامن، ۱۳۸۰).

پرسشنامه سبک هویت (ISI-6G): پرسشنامه سبک هویت (برزونسکی، ۱۹۹۲) یک مقیاس ۴۰ سؤالی است که ۱۱ سؤال آن مربوط به مقیاس اطلاعاتی، ۹ سؤال مربوط به مقیاس هنجاری، ۱۰ سؤال آن مربوط به مقیاس سردرگم یا اجتنابی و ۱۰ سؤال دیگر مربوط به مقیاس تعهد است که برای تحلیل ثانویه استفاده می‌شود؛ و یک سبک هویتی محسوب نمی‌شود. پاسخ آزمودنی‌ها به سؤالات به شکل طیف لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد که شامل کاملاً مخالف = ۱ تا کاملاً موافق = ۵ است برای به

از زیر مقیاس‌های تعهد ۰.۷۵، جهت‌گیری هنجاری ۰.۷۲، جهت‌گیری سردرگم/اجتنابی ۰.۸۲، جهت‌گیری اطلاعاتی ۰.۷۶، و مقیاس کل ۰.۸۳ گزارش نموده است. همچنین، در پژوهش غضنفری (۱۳۸۳) از طریق ارائه همزمان پرسشنامه سبک هویت و مقیاس سلامت عمومی گلدبرگ (۲۸GHQ) به دانش‌آموزان و بررسی یافته‌ها روایی پرسشنامه مذکور را تأیید نمود.

یافته‌های تحقیق

از مجموع ۳۸۰ دانش‌آموز، ۱۱۲ نفر پایه تحصیلی دهم، ۱۲۱ نفر پایه تحصیلی یازدهم و ۱۴۷ نفر پایه تحصیلی دوازدهم بودند که پسرها با ۵۷/۴ درصد بیشترین فراوانی را به خود تخصیص داده‌اند.

دست آوردن نمره هر زیر مقیاس باید امتیاز مربوط به هر زیر مقیاس با هم جمع شوند. عبارت‌های ۹-۱۱-۱۴ و ۲۰ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. هویت اطلاعاتی با سؤالات (۲-۵-۶-۱۶-۱۸-۲۵-۲۶-۳۰-۳۳-۳۵-۳)، هویت هنجاری با سؤالات (۴-۱۰-۱۹-۴۰-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰)، هویت سردرگم یا اجتنابی با سؤالات (۳-۸-۱۳-۱۷-۲۴-۲۷-۲۹-۳۱-۳۶-۳۸) و تعهد با سؤالات (۱-۷-۹-۱۲-۱۱-۱۵-۱۴-۳۹-۲۲-۲۰) سنجیده می‌شود. برزونسکی (۱۹۹۲) پایایی درونی (ضریب آلفا) مقیاس اطلاعاتی را ۰.۶۲، مقیاس هنجاری ۰.۶۶، مقیاس سردرگم یا اجتنابی را ۰.۷۳ درصد گزارش کرده است. غضنفری (۱۳۸۳) نیز ضریب پایایی پرسشنامه فوق را از طریق آلفای کرانباخ برای هر یک

جدول ۱- مشخصات آزمون شوندگان

جامعه / نمونه	تعداد	تعداد کلاس	پایه دهم	پایه یازدهم	پایه دوازدهم
جامعه آماری	۸۴۴۲	۳۷۵	-	-	-
پسر (کل)	۴۴۳۱	۱۹۱	-	-	-
دختر (کل)	۴۰۱۱	۱۸۴	-	-	-
نمونه	۳۸۰	۱۰	۱۱۲	۱۲۱	۱۴۷
پسر	۲۱۸	۶	۶۵	۶۷	۹۰
دختر	۱۶۲	۴	۴۷	۵۴	۶۱

همچنین میانگین و انحراف معیار هر یک از متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

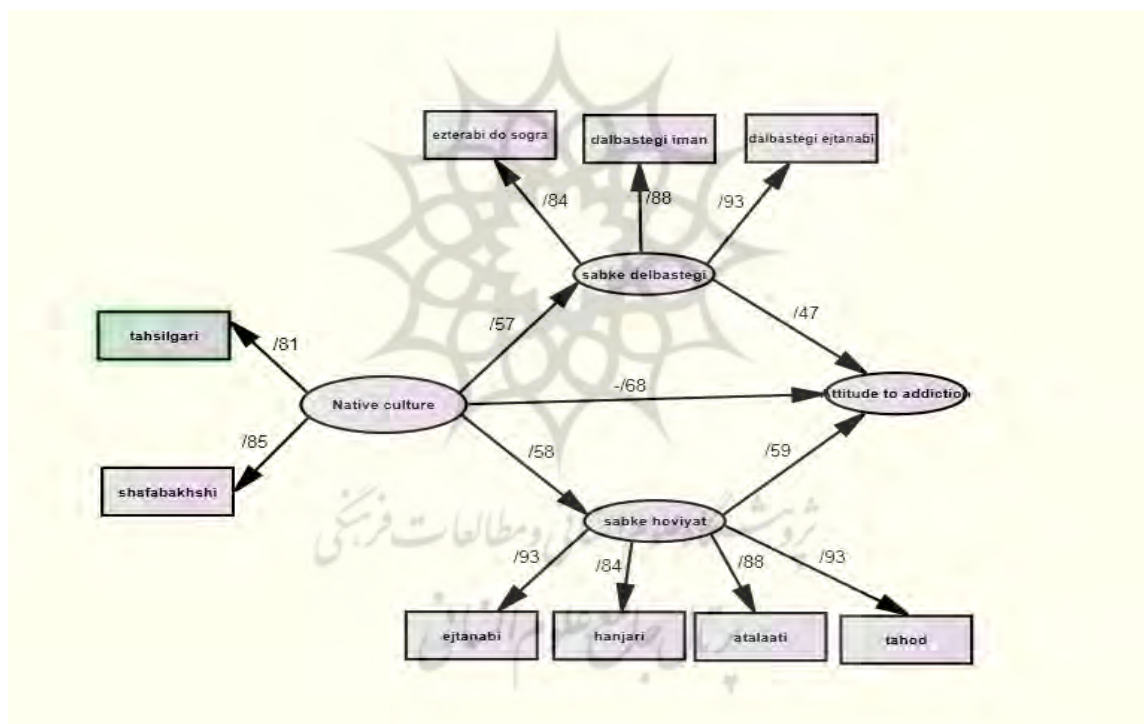
جدول ۲- داده‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	خرده مقیاس	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
سبک هویت	اطلاعاتی	۱۴	۵۲	۳۷/۳۰	۴/۲۱
-	هنجاری	۱۴	۴۳	۴۰/۴۸	۵/۳۳
-	اجتنابی	۱۶	۴۸	۴۱/۵۰	۵/۰۲
-	تعهد	۱۵	۴۶	۳۷/۳۲	۴/۵۲
-	نمره کل	۵۹	۱۸۹	۱۵۲/۱۳	۱۸/۲۱
سبک دلبستگی	وابستگی	۶	۳۰	۲۷/۱۴	۲/۳۹
-	نزدیکی	۶	۳۰	۱۹/۲۳	۱/۸۰
-	اضطرابی - دوسوگرا	۱۸	۳۰	۳۴/۱۸	۳/۰۲
-	نمره کل	۳۵	۹۰	۷۰/۷۸	۶/۴۱
فرهنگ بومی	تسهیل‌گری	۱۹	۱۷۵	۱۲۳/۳۰	۹/۲۱

۵/۱۴	۷۶/۴۶	۹۰		شفابخشی	-
۲۶/۰۹	۲۰۹/۹۶	۲۷۰	۵۴	نمره کل	-
۱۳/۹۶	۱۲۷/۴۲	۱۶۰	۳۲	نگرش به مصرف	نگرش به مصرف

و برای متغیر فرهنگ بومی به صورت کلی میانگین و انحراف معیار به ترتیب ۲۰۹/۹۶ و ۲۶/۰۹ می‌باشد. قبل از انجام تحلیل داده‌ها، پیش فرض‌های روش مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، برای بررسی برازش مدل پیشنهادی از نرم‌افزار ایموس و روش تحلیل مسیر استفاده شد که نتایج و ضرایب مسیر در شکل شماره (۱) ارائه شده است.

همانطوری که جدول ۲ نشان می‌دهد میانگین و انحراف معیار برای خرده‌متغیرهای وابستگی ۲۷/۱۴۰ و ۲/۳۹، نزدیک بودن ۱۹/۲۳ و ۱/۸۰، اضطرابی - دوسوگرا ۳۴/۱۸ و ۳/۰۲، تعهد ۳۷/۳۲ و ۴/۵۲ و برای متغیر سبک‌های دلبستگی به صورت کلی میانگین و انحراف معیار به ترتیب ۷۰/۷۸ و ۶/۴۱ می‌باشد. همچنین، میانگین و انحراف معیار برای خرده متغیرهای تسهیل‌گری ۱۲۳/۳۰ و ۹/۲۱، شفاف‌بخشی ۷۶/۴۸ و ۵/۱۴

شکل ۱- الگوی تأثیر فرهنگ بومی با میانجیگری سبک دلبستگی بر نگرش به مصرف مواد مخدر

نتایج مربوط به ضرایب مسیر مستقیم و غیرمستقیم در شکل شماره ۱ و همین‌طور جدول شماره ۳ و نشان داده شده است.

جدول ۳- تأثیر مستقیم باورهای فرهنگی (بومی) بر نگرش به مصرف مواد مخدر

مسیرها	خطای استاندارد	بتای غیراستاندارد (B)	بتای استاندارد (β)	نسبت بحرانی (CR)	سطح معنی داری
فرهنگ بومی به سبک‌های هویت	۰/۶۷	۰/۶۲	۰/۵۸	۱/۷۵	۰/۰۰۱
فرهنگ بومی به نگرش به مصرف مواد	۰/۶۰	۰/۶۹	۰/۶۵	۴/۴۲	۰/۰۰۱
فرهنگ بومی به سبک‌های دلبستگی	۰/۶۷	۰/۶۲	۰/۵۷	۱/۷۵	۰/۰۰۱
هویت به نگرش به مصرف مواد	۰/۷۳	۰/۵۵	۰/۵۹	۱/۶۳	۰/۰۰۱
سبک دلبستگی به نگرش به مصرف مواد	۰/۷۳	۰/۵۵	۰/۴۷	۱/۶۳	۰/۰۰۱

مخدر ($\beta=0/47, P<0/001$) و ضرایب استاندارد مسیر فرهنگ بومی به گرایش به مصرف مواد مخدر ($\beta=0/65, P<0/001$) معنادار می‌باشند.

همچنین برای بررسی معناداری سؤالات غیرمستقیم از روش پیشینه‌نمایی بوت استرپ AMOS استفاده گردید. نتایج حاصل از این آزمون در جدول شماره ۲ گزارش شده است.

همانگونه که نتایج جدول نشان می‌دهد، ضرایب استاندارد مسیر فرهنگ بومی به سبک‌های هویتی ($\beta=0/58, P<0/001$)، ضرایب استاندارد مسیرهای هویتی به گرایش به مصرف مواد مخدر ($\beta=0/59, P<0/001$) مسیر فرهنگ بومی به سبک‌های دلبستگی ($\beta=0/57, P<0/001$)، ضرایب استاندارد مسیر سبک‌های دلبستگی به گرایش به مصرف مواد

جدول ۴- نتایج حاصل از آزمون بوت استرپ

مسیرها	حد پایین بوت استرپ	حد بالای بوت استرپ
فرهنگ بومی به نگرش مصرف مواد از طریق سبک‌های هویت	۱/۳۹	۲/۲۲
فرهنگ بومی به نگرش به مصرف مواد از طریق سبک‌های هویت	۱/۴۳	۲/۲۵

بود از ۱/۳۹ و ۲/۲۲. و حد پایین و بالای بوت استرپ برای متغیر سبک هویت برابر ۱/۴۳ و ۲/۲۵ بود. با توجه به هم علامت بودن این دو و عدم قرار گرفتن صفر در حد فاصل این دو، میانجی‌گری سبک‌های هویتی و سبک‌های دلبستگی در ارتباط بین فرهنگ بومی و گرایش به مصرف مواد مخدر تأیید می‌شود.

با توجه به معنی دار شدن مسیرهای مستقیم فرهنگ بومی به گرایش به مصرف مواد، فرهنگ بومی به سبک‌های هویتی و سبک‌های هویتی به گرایش به مصرف مواد مخدر، فرهنگ بومی به سبک دلبستگی و سبک دلبستگی به نگرش به مصرف مواد، روابط غیرمستقیم از طریق روش بوت‌استرپ مورد بررسی واقع گردید. میزان ۹۵ درصد حد پایین و بالای روش بوت‌استرپ برای متغیر سبک هویت به ترتیب عبارت

جدول ۵- شاخص‌های برازش مدل پیشنهادی

شاخص‌ها	χ^2	χ^2/DF	RMSEA	CFI	TLI	GFI
مقادیر	۹۶/۳۳	۳/۱۷	۰/۰۵۸	۰/۹۷۶	۰/۹۷۴	۰/۹۶۱
دامنه مورد قبول	$>0/05$	<5	$<0/08$	$>0/90$	$>0/90$	$>0/90$

با توجه به جدول شماره (۴) چون نسبت مجذور خی (۳/۱۷) کمتر از ۵ است، مقادیر

شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA=0/058) کمتر از 0/08 بوده و همچنین مقادیر شاخص نیکویی برازش (GFI=0/961)، شاخص برازش غیرهنجار تاکر-لویس (TLI=0/974) و شاخص برازش تطبیقی (CFI=0/976) با ملاک‌های مورد نظر همخوانی دارند، لذا مدل ارائه شده از برازش مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین نقش واسطه‌ای سبک‌های هویت و دلبستگی در رابطه باورهای فرهنگی بومی با نگرش به مصرف مواد در دانش‌آموزان دوم متوسطه بود. هر چند پژوهشی در ارتباط با نقش فرهنگ بومی در نگرش دانش‌آموزان دوم متوسطه نسبت به اعتیاد یافت نشد، اما تحقیقات گویای نقش تسهیل‌گری فرهنگ بومی در گرایش به اعتیاد است (میرفردی، شهریاری، ۱۳۹۶؛ مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸؛ سروستانی و قادری، ۱۳۸۸؛ شریف حسینی، ۱۳۹۶). علاوه بر این تحقیقات نشان داده که فرهنگ از نقش درمانی (شفابخشی) و پیشگیری در اعتیاد نیز برخوردار است (شل^۳ و همکاران، ۲۰۱۰؛ لاوالی و ساساکاموس^۴، ۲۰۲۱؛ نومبورا و همکاران، ۲۰۲۳؛ هیرشاک و همکاران^۵، ۲۰۲۲؛ ریچر و رادی^۶، ۲۰۲۳؛ وو و همکاران^۷، ۲۰۲۳). لذا می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با آنها همسو دانست. در تبیین این نتایج می‌توان گفت با توجه به تأثیر ابعاد محافظتی باورهای فرهنگی، معنوی یا مذهبی و همچنین وابستگی قوی به هویت قومی (هان^۸ و همکاران، ۲۰۱۶)، فرهنگ بومی می‌تواند، سنگر مستحکمی در برابر اعتیاد در نوجوانان ایجاد نماید. بنابراین فرهنگ بومی با بها دادن به ارزش‌ها و پایبندی به اصول اخلاقی، معنوی و فرهنگی، سبب احساس ارزشمندی و کشف معنای زندگی (مک کورمیک، ۲۰۰۰) در نوجوان شده که این موارد می‌تواند، مانع گرایش نوجوان به مواد مخدر می‌گردد. علاوه بر این، سطوح بالاتر جهت‌گیری

فرهنگی غربی (فاصله گرفتن از فرهنگ بومی) باعث افزایش انتظارات مثبت، کاهش انتظارات منفی و کاهش خودکارآمدی و در نتیجه نوشیدن بیشتر الکل در نوجوانان می‌گردد (شل و همکاران، ۲۰۱۰). بنابراین باتوجه به عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگی گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به اعتیاد دور از ذهن نیست.

همچنین نتایج نشان داد که سبک‌های هویت با نگرش نوجوانان به مصرف مواد در ارتباط است. این یافته با نتایج پژوهش‌های (امینی و غفاری جاهد، ۱۳۹۷ و محبی و همکاران، ۲۰۱۸) همسو است. سبک‌های هویتی هر کدام به طریقی قادر به پیش‌بینی گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به اعتیاد است. تحقیقات مختلف (امینی و غفاری، ۱۳۹۷؛ وجودی و همکاران، ۱۳۹۳؛ برزونسکی و کاک^۹، ۲۰۰۲ به نقل از حسینی منش، ۲۰۱۴؛ محبی و همکاران، ۲۰۱۸ و سیژوسکا^{۱۰}، ۲۰۲۲) نشان داده که سبک هویت اطلاعاتی با راهبردهای مقابله‌ای مبتنی بر مسأله، تصمیم‌گیری آگاهانه، خودکاوشی فعال، منبع کنترل درونی، تعهد، معناداری زندگی، عزت‌نفس و تاب‌آوری بالا در ارتباط است. بنابراین افراد دارای این سبک کمتر در معرض خطر اعتیاد قرار می‌گیرند. در حالی که سبک هویت سردرگم/اجتنابی (ناسالم) با ویژگی‌هایی مانند راهبردهای هیجان‌مدار، تصمیم‌گیری نامناسب، خودآگاهی محدود، جهت‌دهی توسط دیگری، منبع کنترل بیرونی، افسرگی، روان‌رنجوری، خودکنترلی و عزت‌نفس پایین و مصرف مشروبات الکلی و سوء مصرف مواد در ارتباط است. بنابراین سبک‌های هویت ناسالم می‌تواند، سبب گرایش نوجوانان به مواد مخدر گردد.

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که سبک دلبستگی با نگرش نوجوانان به مصرف در ارتباط است. یافته‌های بدست آمده از پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های (وگا^{۱۱}، ۲۰۲۳؛ ناخول^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۰؛ صدری

دمیرچی و همکاران، ۱۳۹۷ و شمس‌الدینی لری و همکاران، ۱۳۹۶) همسو است. دلبستگی ناایمن در کودک مجموعه‌ای از طرح‌های شناختی تحریف شده و الگوهای تعامل عاطفی ناکارآمد ایجاد می‌کند که باعث گرایش به سمت وابستگی ناسالم می‌گردد (وگا، ۲۰۲۳). ویژگی‌های آسیب‌زای دلبستگی ناایمن، زمینه را برای پیدایش یا تداوم مشکلات و اختلال‌های روان‌شناختی فراهم می‌سازد (اصغری و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین می‌توان گفت که افراد دارای سبک‌های دلبستگی ناایمن به خاطر احساس ناامنی، اضطراب و عدم اعتماد به خود و دیگران، در هنگام شکست یا تنش در روابط، خودتنظیمی پایین، تکانشگری و عزت‌نفس پایین دچار تنهایی، انزوا، سرخوردگی، احساس طرد شدگی و سایر عواطف منفی می‌شوند که این امر ممکن سبب گرایش به همسالان منحرف و نهایتاً گرایش به مواد گردد. بنابراین این امر بر ناامنی آنها می‌افزاید و سبب گرایش آنان به اعتیاد و مواد مخدر به عنوان جبران کمبودهای درونی می‌گردد. همچنین سبک دلبستگی ایمن، حرمت نفس و عواطف مثبت را گسترش می‌دهد، این موضوع منجر به افزایش خودکنترلی و کاهش تکانشگری و در نهایت کاهش نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌گردد. بنابراین، نوجوانان دارای سبک دلبستگی ایمن به خاطر دارا بودن عواطف و احساسات مثبت و عزت‌نفس بالا وقتی در برابر مانعی قرار می‌گیرند و یا دچار تنش می‌شوند، براحتی به مواد و رفتارهای انحرافی گرایش پیدا نمی‌کنند.

نتایج پژوهش نشان داد که فرهنگ بومی بر سبک‌های دلبستگی نوجوانان، تأثیر دارد. این نتایج با پژوهش (هونیکا^{۳۳}، ۲۰۲۲) که نشان می‌دهد که مدل‌های فرهنگی مختلف بر بازنمایی دلبستگی بزرگسالان به طور متفاوتی تأثیر می‌گذارند، همسو است. فرهنگ هر منطقه می‌تواند بر نحوه ادراک مراقبت‌کننده و کودک از رابطه میان آنها تأثیر بگذارد. گرانکوویست^{۳۴} (۲۰۲۰) استدلال می‌کند که

روابط دلبستگی (به ویژه روابط ایمن) زمینه ایده‌آلی را برای انتقال فرهنگی و یادگیری اجتماعی فراهم می‌کند. انتقال فرهنگی بین نسلی و یادگیری اجتماعی با سبک دلبستگی برای ارضای نیازهای نزدیکی عاطفی، پایگاه امن و پناهگاه امن مرتبط است. فرهنگ‌ها و زمینه‌های اجتماعی مختلف تصورات متفاوتی از روش‌های قابل قبولی دارند که در آن روابط با یک شکل دلبستگی برقرار می‌شود (کاتالدو^{۳۵} و همکاران، ۲۰۲۱). به عنوان مثال، در اکثر کشورهای آسیای شرقی، الگوی فرهنگی غالب، جمع‌گرایی است که در آن فداکاری برای رفاه جامعه بر منفعت برای فرد غالب است. این مدل فرهنگی معمولاً همراه با یک مدل خانواده است که با وابستگی متقابل تعریف می‌شود، براساس رابطه تبعیت برای زندگی فرزندان از والدین، که در آن وفاداری ضمنی و تعهد به وفاداری از عوامل حیاتی در ثبات خانواده هستند (لوپز دی لانی^{۳۶} و همکاران، ۲۰۰۲). بنابراین فرهنگ از طریق تأثیرگذاری بر روش‌های فرزندپروری، باورهای مراقبان کودک در مورد مراقبت حساسانه و همچنین نگرش آنها نسبت به افراد غریبه می‌تواند بر شکل‌گیری دلبستگی تأثیرگذار باشد. همچنین، فرهنگ سبک‌های دلبستگی را در طول زندگی و در روابط نزدیک بزرگسالان شکل می‌دهد زیرا هر فرهنگ شامل رفتارها، عادات و استراتژی‌های متفاوتی به عنوان الگوهای اجتماعی در زندگی بزرگسالی است که برای یک گروه اجتماعی انسانی معین قابل قبول تلقی می‌شود.

نتیجه دیگر پژوهش نشان داد، فرهنگ بومی بر سبک‌های هویت نوجوانان تأثیر دارد. این نتایج را می‌توان با نتایج پژوهش الشماری^{۳۷} (۲۰۱۸) که نشان داد، فرهنگ، زبان و هویت با هم رابطه دارند، همسو دانست. همچنین این با نتایج با نتایج بدست آمده از پژوهش (حجازی و فارسی‌نژاد، ۱۳۹۰) که نشان دادند اثر تعاملی جنسیت و فرهنگ بر هر سه سبک هویت معنادار است، همسو می‌باشد. فرهنگ و هویت عمیقاً در

هم تنیده شده‌اند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که فرهنگ نحوه درک ما از خود و دنیای اطراف را شکل می‌دهد و بر ارزش‌ها، باورها و رفتارهای ما تأثیر می‌گذارد. در حالی که، هویت ما تجارب فرهنگی ما را شکل می‌دهد و بر شیوه‌های تعامل ما با دیگران و نحوه هدایت محیط‌های اجتماعی و فرهنگی‌مان تأثیر می‌گذارد. فرهنگ بر باورهای ما در مورد درست و نادرست، نگرش‌های ما از جمله دوست داشتن و ناپسندی، ارزش‌های ما در مورد درست و نادرست، و رفتارهای ما تأثیر می‌گذارد. از همین تأثیرات فرهنگی است که هویت ما شکل می‌گیرد. بنابراین فرهنگی بومی با حفظ ارزش‌ها و اصول اخلاقی و پابندی به ارزش‌ها می‌تواند، به درک نوجوان از خویش کمک کرده و سبب شکل‌گیری هویت سالم در نوجوانان گردد. از طرف دیگر فرهنگ بر خودپنداره نوجوان مؤثر است و همین امر می‌تواند منجر به سبک‌های هویت متفاوت در نوجوانان گردد. با این حال، رابطه بین فرهنگ و هویت همیشه مثبت نیست و فرهنگ می‌تواند، عوامل مخاطره‌آمیزی هم داشته باشد که منجر به شکل‌گیری هویت ناسالم در نوجوانان گردد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد سبک هویت نقش در رابطه بین باورهای فرهنگی بومی و نگرش به اعتیاد نقش واسطه‌ای دارد. براساس بررسی‌های صورت گرفته تحقیقی در مورد نقش واسطه‌ای سبک‌های هویت در رابطه‌ی فرهنگ بومی با نگرش به اعتیاد در دانش‌آموزان متوسطه یافت نشد. با این حال می‌توان نتایج پژوهش حاضر را نتایج حاصل از تحقیق (نیک منش و همکاران، ۱۳۹۷؛ صبوری و همکاران ۱۳۹۴ و متقین ۲۰۲۰) همسو دانست. در تبیین این نتایج می‌توان گفت، هر چه تعداد عوامل خطر بیشتر باشد، احتمال پیامدهای نامطلوب بر سلامت افزایش می‌یابد و هرچه تعداد عوامل حفاظتی یا دارایی‌های افراد بیشتر باشد، احتمال نتایج مثبت بر سلامت افراد بیشتر است (ناگی، و فاست^{۶۸}، ۲۰۲۲).

تحقیقات نشان می‌دهد که خطر سوء مصرف مواد و سایر رفتارهای نامطلوب با افزایش تعداد عوامل خطر افزایش می‌یابد و عوامل محافظتی ممکن است خطر درگیر شدن جوانان در مصرف مواد را کاهش دهد (مناسری^{۶۹} و همکاران، ۲۰۱۴). بنابراین وقتی که دانش‌آموز در مقابل مخاطرات فرهنگی (باورها و هنجارهای تسهیل‌گر، بی‌اعتمادی فرهنگی، از هم گسیختگی جامعه، تقابل فرهنگ‌ها و انحطاط فرهنگی) یا عوامل محافظتی قرار می‌گیرد، با توجه به پایگاه هویت عکس‌العمل‌های متفاوتی از خود بروز می‌دهند. از طرف دیگر باید توجه داشت اگر فرهنگ نتواند جوابگوی نیازهای هویتی اعضای خود (نوجوانان) باشد، این افراد راههای دیگری را برای این کار در پیش می‌گیرند که مهمترین آنها گروه همسالان و خرده فرهنگ‌های انحرافی است که می‌تواند از عوامل اصلی ترغیب فرد به مصرف مواد باشد. همچنین نوجوانانی در که برهه آشفته‌ی هویت قرار دارند، به دلیل عدم پایداری به اهداف، ارزش‌ها و خواسته‌های مشخص و سردرگمی در این زمینه اضطراب و تنش زیادی را تجربه می‌کنند. این شرایط منجر به عزت‌نفس پایین در نوجوان و سبب گرایش به همسالانی می‌شود که از لحاظ پایگاه هویت در وضعیت مشابهی هستند و این مورد فرد را برای اختلالات مصرف مواد بیشتر مستعد می‌کند (جوهانسن و نوزیک^{۷۰}، ۲۰۱۱). بنابراین علاوه بر اینکه فرهنگ بر گرایش به اعتیاد تأثیر دارد (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸)، سبک هویت سردرگم/اجتنابی هم رابطه مثبت و معناداری با نگرش به اعتیاد در نوجوانان ایجاد می‌کند (بیگدلی و شریفی‌فر، ۲۰۱۶). در نتیجه وقتی دانش‌آموز یا فرد نوجوان دارای سبک هویتی سردرگم در معرض مخاطرات و آسیب‌های فرهنگی قرار می‌گیرد، احتمال ایجاد نگرش مثبت راجع به اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر در وی بیشتر می‌شود. همچنین مطابق با تحقیقات افراد دارای سبک هویتی اطلاعاتی رابطه منفی

با نگرش به اعتیاد دارند (وجودی و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین، وقتی فرد دارای هویت اطلاعاتی در برابر مشکلات و آسیب‌های فرهنگی قرار گیرد، احتمال حفظ نگرش منفی به اعتیاد در وی بیشتر می‌شود.

در نهایت، نتایج پژوهش نشان داد که سبک دلبستگی در رابطه بین فرهنگ بومی و نگرش به اعتیاد نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. براساس جستجوی صورت گرفته، پژوهشی در مورد رابطه فرهنگ بومی با نگرش به اعتیاد با نقش واسطه‌ای سبک دلبستگی یافت نشد. اما می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با پژوهش (زیدمن - موگرابی و همکاران، ۲۰۲۰) که نشان داد فرهنگ از طریق سبک‌های فرزند پروری والدین و باورهای مراقبان می‌تواند بر شکل‌گیری دلبستگی فرزندان تأثیر گذار باشد همسو دانست. در تبیین نتایج حاصل می‌توان گفت که سبک دلبستگی با نیمرخ‌های هیجان‌های گوناگون مانند هیجان‌های مثبت و منفی در ارتباط است (لیر^۱ و همکاران، ۲۰۰۷). یکی از جنبه‌های کلیدی که سبک ارتباط سبک دلبستگی و نگرش به اعتیاد می‌شود این است که افراد دارای سبک دلبستگی ایمن از عزت نفس بالایی برخوردارند، ارتباط بین فردی بهتری با دیگران دارند، از سلامت روانی برخوردارند و در نهایت دارای اعتماد به نفس بالایی هستند و زمانی مانعی بر سر راه آنها ایجاد می‌شود، کمتر به سراغ رفتارهای اعتیادی می‌روند. بنابراین سبک دلبستگی ایمن حتی در شرایطی که مخاطرات فرهنگی هم وجود دارد، می‌تواند، منجر به نگرش منفی نسبت به مصرف مواد در دانش‌آموزان گردد. از طرف دیگر افراد دارای سبک دلبستگی اجتنابی از ویژگی‌هایی مانند عصبانیت، ناراحتی و عزت نفس پایین برخوردارند. به همین دلیل این افراد احساس بی‌کفایتی و بی‌ارزشی می‌کنند. این موضوع احتمال نگرش مثبت به مصرف مواد را در نوجوانان دارای سبک دلبستگی ناایمن را افزایش می‌دهد، بویژه در موقعیت‌هایی که مخاطرات فرهنگی وجود دارند.

بنابراین سبک‌های دلبستگی (بطور کلی) بر رابطه فرهنگ بومی و نگرش به اعتیاد تأثیر می‌گذارند. بنابراین با توجه به گستردگی و نفوذ فرهنگ بومی و تأثیر عمیق آن بر سایر عوامل (از جمله خانواده، سبک‌های هویت و سبک‌های دلبستگی)، شناسایی عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگی مؤثر بر نگرش نوجوانان ضرورت دارد.

اعتیاد از جمله آسیب‌های اجتماعی بوده که به عنوان یک تهدید راهبردی و چند وجهی نه تنها امنیت فرد و خانواده را تهدید می‌کند، بلکه امنیت وجودی یک جامعه را نیز مورد تهدید قرار می‌دهد. از این‌رو کنترل اعتیاد و مسائل اجتماعی ناشی از آن باید مورد توجه دولت و سایر بازیگران قرار گیرد. دولت با سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، نظارت و تفکیک وظایف وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر سازمان‌ها از جمله سازمان بهزیستی می‌تواند، نقش تعین‌کننده‌ای در پیشگیری از اعتیاد ایفا نماید. علاوه بر حکمرانی، سایر نهادهای اجتماعی و مردم نهاد و خانواده‌ها نیز نقش اساسی دارند و بدون توجه به نقش آنها پیشرفتی حاصل نمی‌شود. خانواده از مهمترین عوامل مؤثر در گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به اعتیاد محسوب می‌شود و هیچ نهادی از نظر اهمیت و گستره تأثیر با خانواده برابری نمی‌کند. بنابراین شناسایی عوامل مخاطره‌ای و محافظتی مرتبط با خانواده نقش انکارناپذیری در پیشگیری از گرایش نوجوانان به اعتیاد ایفا می‌کند.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود که مهمترین آنها حجم بالای ابزار خودگزارش دهی بود. این محدودیت ممکن است، هم امکان پاسخ‌دهی واقعی دانش‌آموز و هم دقت او را در انتخاب پاسخ تحت تأثیر قرار دهد. بر این اساس توصیه می‌شود، با توجه به اهمیت فرهنگ بومی در نگرش به اعتیاد و کمبود

امینی، ن؛ غفاری جاهد، ز. (۱۳۹۷). پیش‌بینی‌پذیری اعتیاد نوجوانان با توجه به سبک هویت، مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری.

حبیبی، م و عاشوری ا (۱۳۹۳). رابطه راهبردهای مقابله با تنش و سلامت روان با نگرش به اعتیاد نوجوانان، مجله تحقیقات علوم رفتاری، ۱۲ (۲).

<http://rbs.mui.ac.ir/article-1-370-fa.html>
حجت، س. ک؛ آزادی، ا؛ منادی زیارت، ح؛ نوروزی خلیلی، م؛ حاتمی، س. ا؛ رضایی، مهدی (۱۳۹۴). اثربخشی شناخت درمانی گروهی عوارض تریاک در نگرش به اعتیاد نوجوانان دارای والد معتاد، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند.

<http://journal.bums.ac.ir/article-1-1919-fa.html>

حسین‌زاده فرمی، م؛ صادقی ده‌چشمه، س (۱۳۹۸). تبیین مصرف مواد مخدر در بین اقوام منطقه مرکزی شهر کرد، مسائل اجتماعی ایران.

<http://jspi.khu.ac.ir/article-1-3174-fa.html>
حسینی، عباس (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.

حسینی، م. ش (۱۳۹۷). تحلیل عناصر فرهنگی و عادات فرهنگی مردم در خصوص آسیب اجتماعی اعتیاد در روستای مرزیجران از توابع اراک، فصلنامه دانش انتظامی پلیس استان مرکزی.

دهقانی، محمد (۱۴۰۰). شیوع شناسی مصرف مواد مخدر و تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر سوء مصرف مواد در دانشجویان، فصلنامه توسعه اجتماعی. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸). آنومی با آشفتگی اجتماعی، تهران: انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی.

زارع شاه‌آبادی، اکبر و فیروزی، سید محمد (۱۴۰۱). عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مواد مخدر در بین جوانان کابل، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و

پژوهش در این زمینه عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی در دیگر مناطق کشور و دیگر قومیت‌های کشور مورد توجه و شناسایی قرار گیرد. توصیه می‌شود، برای شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز و محافظت‌کننده دانش‌آموزان در گرایش به اعتیاد از ابزارهای دیگری غیر از پرسشنامه از جمله مصاحبه و غیره استفاده نمایند. همچنین، با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود، نقش سبک‌های هویتی و سبک دلبستگی و تأثیر آنها در شکل‌گیری فرهنگ و همچنین نقش واسطه‌ای سایر متغیرهای مهم در رابطه بین گرایش نوجوانان به اعتیاد و فرهنگ بومی مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این، یافته‌های بدست آمده نشان داد، عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی بر نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد تأثیر دارد. بنابراین با شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و تقویت عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی از جمله پایبندی به ارزش‌های سنتی و مذهبی از گرایش دانش‌آموزان به اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر جلوگیری کرد. در نهایت با توجه به نتایج و اهمیت سبک‌های هویت و دلبستگی دانش‌آموزان در گرایش به اعتیاد، پیشنهاد می‌شود، به اصلاح و آموزش سبک‌های دلبستگی و هویتی در دانش‌آموزان اقدام کرد.

منابع

آقاپور، سید مهدی؛ فردوسی، طیبه (۱۳۹۱). آسیب‌های اجتماعی فرهنگی دانشجویان دانشگاهها (با تاکید بر دختران دانشجو)، زن، فرهنگ و هنر.
اصغری، ف؛ مالکی، م؛ سعادت، س (۱۳۹۳). رابطه سبک‌های دلبستگی و پیوندهای والدینی با آمادگی اعتیاد در دانشجویان، فصلنامه نسیم تندرستی.
اله‌دادی، نورالدین؛ میرزایی، ابراهیم؛ سلیمی‌پور، ندا (۱۴۰۲). واکاوی کیفی بسترهای گرایش به مصرف مواد مخدر، فصلنامه اعتیاد پژوهی.

- علوم انسانی دانشگاه فردوسی ۹.
- روح الامینی، محمود (۱۳۸۱). زمینه فرهنگ شناسی، تهران: انتشارات عطار.
- صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۸۶). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، تهران: انتشارات ققنوس.
- صدیق سروستانی، ر؛ قادری، ص (۱۳۸۸). هنجارهای تسهیل کننده مصرف مواد مخدر (ترياک و نظاير آن) در میان خرده فرهنگ‌های قومی در ایران. فصلنامه دانش انتظامی.
- علیوردی‌نیا، اکبر (۱۳۸۴). اینترنت و مصرف مواد، مطالعات و ارتباطات.
- عنایت، حلیمه؛ غلامی آبی، محسن؛ احمدی، حبیب (۱۴۰۰). کاوش کیفی بسترها و پیامدهای اعتیاد زنان خراسان جنوبی، زن و جامعه.
- فرجاد، محمدحسین (۱۳۷۴). آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات، تهران: انتشارات بدر.
- میرفردی، ا؛ شهریار، م (۱۳۹۶). مطالعه قوم نگارانه‌ی هنجارها و توصیه های عامیانه تشویق کننده مصرف مواد مخدر (مورد مطالعه: قوم عرب شهرستان اهواز، فصلنامه اعتیاد پژوهی.
- <http://etiadpajohi.ir/article-1-1081-fahtml>
- میری، سید جواد (۱۳۹۹). تأملی درباره ایران واکاوی هویت، ملیت و ایرانیت و ساسیتگذاری‌های زبانی، تهران: انتشارات نقد فرهنگ.
- مومبینی، م. ع؛ حسین زاده، ع. ح؛ مومبینی، آ (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر بر مبنای رویکرد کج رفتاری (مورد مطالعه: جوانان شهر اهواز)، فصلنامه توسعه اجتماعی. Doi: 10.22055/qjdsd.2018.14568
- مینقی اقدام، زینب؛ میرزایی، خلیل؛ سفیری، خدیجه؛ شکریبگی، عالی (۱۴۰۱). رابطه بین شکاف نسلی با آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان شهر تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی.
- نیک منش، ا؛ دهقانی، م؛ حبیبی عسگرآباد، م؛ فلاح تفتی، ص؛ صلواتی، س (۱۳۹۷). کارکرد خانواده و گرایش به مصرف مواد در نوجوانان: نقش واسطه‌ای انسجام و آشفتگی هویت، خانواده پژوهی.
- وجودی، ب؛ عبدلپور، ق؛ بخشی‌پور رودسری، ع؛ عطارد، ن (۱۳۹۳). پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد براساس سبک هویت، فرزندپروری و راهبردهای مقابله‌ای در دانش‌آموزان دبیرستانی. طب انتظامی.
- یازرلو، رضا (۱۴۰۱). تحلیل جامعه شناختی گرایش به اعتیاد و تأثیر آن بر سلامت اجتماعی، فصلنامه سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت.
- Bear, U. R, Garrouthe, E. M, Beals, J, Kaufman, C. E & Manson, S. M (2018). Spirituality and mental health status among Northern Plain tribes. Mental Health, Religion and Culture.
- Beckwith, M, Best, D, Savic, M, Haslam, C & Bathish, R (2019). Social Identity Mapping in Addiction Recovery (SIM-AR): extension and application of a visual method. Addiction Research & Theory.
- Carvajal, S & Young, R. S (2009). Introduction to the Proceedings for the Conference: Culturally Based Substance Abuse Treatment for American Indians/Alaska Natives and Latinos. J Ethn Subst Abuse. doi: 10.1080/15332640903110427
- Cornejo, M, Agrawal, S, Chen, J. Yeung, A, Trinh, N.H (2020). Cultural Risk and Protective Factors for Depressive Symptoms in Asian American College Students. Adolescent Res Rev 5.
- Czyżowska, N (2022). Identity Processing Style and Meaning in Life among Emerging Adults: Mediatonal Role of Commitment, Int J Environ Res Public Health, 19 (11): 6585. doi: 10.3390/ijerph19116585
- Davis, A (2017). It Wasn't Me, It Was My Festival Me: The effect of event stimuli on attendee identity formation. Tourism Management.
- de Moor, E. L, Sijtsema, J. J, Weller, J. A & Klimstra, T. A (2022). Longitudinal links between identity and substance use in adolescence. Self and Identity.

- Herron, J, Campbell, A. N.C, Venner, K. L (2022). Centering culture in the treatment of opioid use disorder with American Indian and Alaska Native Communities: Contributions from a National Collaborative Board, American Journal of community psychology. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12620>
- Hoienicka, MAK, Lo'pez-de-la-Nieta O, Marti'nez al (۲۰۲۲) Parental bonding inretrospect and Rubio JL, Shinohara K, Neoh MJY, Dimitriou D, et adult attachment style: A comparative study between Spanish, Italian and Japanese cultures. PLoS ONE. <https://doi.org/10.1080/15332640.2021.1956392>
- Maina, G, Mclean, M, Mcharo, S, Kennedy, M, Djimetio, J, King, A (2020). A scoping review of school-based indigenous substance use prevention in preteens (7-13 years) .Subst Abuse Treat Prev Policy, 15:74. <https://doi.org/10.1186/s13011-020-00314-1>
- McLellan, AT, McKay, JR, Forman, R, Cacciola J, Kemp, J (2005). Reconsidering the evaluation of addiction treatment: from retrospective follow-up to concurrent recovery monitoring. Addiction. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2005.01012.x
- Mohebi, M.D, Ayubi, E, Azmoodeh, A., Sargolzaie, N (2018). The relationship between identity styles and addiction vulnerability: A cross-sectional study among medical students in Zahedan, South Eastern Iran, Psychiatry Research. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.07.014>
- Muttaqin, D. (2020). The role of cultural orientation in adolescent identity formation: Self-construal as a mediator. Makara Human Behavior Studies in Asia 24(1), 7-16. doi:10.7454/hubs.asia.1050719.
- Nakhoul, L, Obeid, S, Sacre, H, Chadia, H, Michel S, Rabih H, Akel, M, Pascale S & Souheil H (2020). Attachment style and addictions (alcohol, cigarette, waterpipe and
- Dodds, H, Hunter, D. J (2022). Culture as both a risk and protective factor for vicarious traumatisation in nurses working with refugees: a literature review. Jres nurs, DOI: 10.1177/17449871221085863
- Dogutas, A (2023) Sociological Influences on Addiction: Culture and Ethnicity. Open Journal of Social Sciences, 11, 617-629. doi: 10.4236/jss.2023.119038.
- Estevez A, Jauregui P, Lopez-Gonzalez H (2019). Attachment and behavioral addictions in adolescents: the mediating and moderating role of coping strategies. Scand J Psychol. DOI: 10.1111/sjop.12547
- Fooladvand Kh, Borjali, A, Hosein Sabet, F, Delavar, A (2017). Decision -making styles and attitude towards substances: Predictors of poten tial addiction in adolescents. Practice in Clinical Psychology. 10.18869/acadpub.jpcp.5.2.91
- Fraley, R. C & Roisman, G. I (2019). The development of adult attachment styles: four lessons. Current Opinion in Psychology. DOI: 10.1016/j.copsyc.2018.02.008
- Gonzalez, M. B, Sittner, K. J & Walls, M. L (2022). Cultural efficacy as a novel component of understanding linkages between culture and mental health in Indigenous communities, Am J Community Psychol. doi: 10.1002/ajcp.12594
- Gray KM, Squeglia LM (2018). Research Review: What have we learned about adolescent substance use? J Child Psychol Psychiatry.
- Hamidullah, Sh, Thorpe, H. H. A, Frie, A, J, Mccurdy, D. R & Khokhar, Y. J (2020). Adolescent Substance Use and the Brain: Behavioral, Cognitive and Neuroimaging Correlates. Frontiers in Human Neuroscience, 14. doi: 10.3389/fnhum.2020.00298.
- Han, L, Berry, J. W & Zheng, Y (2016). The relationship of acculturation strategies to resilience: the moderating impact of social support among qiang ethnicity following the 2008 chinese earthquake. PLoS One 11:e0164484. doi: 10.1371/journal.pone.0164484
- Hirschak, K. A, Nadeau, M, Vasquez, A, Hernandez-Vallant, A, Smith, K, Pham, C, Oliver, K. A, Baukol, P, Lizzy, K, Shaffer, R,

0443.2010.03006.x .

Soto, C, West, A.E, Ramos, G.G, Unger, J.B (2022). Substance and Behavioral Addictions among American Indian and Alaska Native Populations. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, DOI: 10.3390/ijerph19052974 .

Vega, E (2023). Insecure attachment as a predictor variable of dependence towards people and substances in young people. *MLS-Psychology Research*. doi: 10.33000/mlspr.v6i1.1277.

Verbunt, E, Luke, J, Paradies, Y, Bamblett, M, Salamone, C, Jones, A & Kelaher, M (2021). Cultural determinants of health for Aboriginal and Torres Strait Islander people – a narrative overview of reviews, Verbunt et al. *International Journal for Equity in Health*, 20:181. <https://doi.org/10.1186/s12939-021-01514-2>

Villagrán, A, Lund, C, Duncane, R, Lossiu, M. I (2022). The effect of attachment style on long-term outcomes in psychogenic nonepileptic seizures: Results from a prospective study. *Epilepsy & Behavior*. DOI: 10.1016/j.yebeh.2022.108890 .

Webb, L, Clayson, A, Duda – Mikulin, E & Cox, N (2022). ‘I’m getting the balls to say no: Trajectories in long-term recovery from problem substance use. *Journal of Health Psychology*. DOI:

10.1177/1359105320941248

Wood, A. P, Dawe, S & Gullo, M. J (2013). The role of personality, family influences, and prosocial risk-taking behavior on substance use in early adolescence. *Journal of Adolescence*. DOI: 10.1016/j.adolescence.2013.07.003 .

Wu, J, Smye, V, Hill, B, Antone, J & MacDougall, A (2023). Exploration of Existing Integrated Mental Health and Addictions Care Services for Indigenous Peoples in Canada. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 20(11), 5946. <https://doi.org/10.3390/ijerph20115946>.

Zhao, Y, Qin, F, Han, Sh, Li, Sh, Zhao, Y, Wang, H, Tian, J & Cen, X (2022). MicroRNAs in drug addiction: Current status and future perspectives. *Pharmacology & Therapeutics*. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2022.108215>.

internet) among Lebanese adolescents: a national study. *BMC psychology*. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00404-6>.

Nasim, A, Anita, F, Townsend, T. G, Corona, R & Faye, B (2011). Cultural Protective Factors for Community Risks and Substance Use Among Rural African American Adolescents. *Journal of Ethnicity in substance Abuse*, 10, 4. DOI:10.1080/15332640.2011.623510

Nombora, O, Certo, A, Silva, B. F, Venâncio, A (2023). Incorporating Culture into The Treatment of Substance Use Disorder: A Narrative Review, *Eur Psychiatry*. doi: 10.1192/j.eurpsy.2023.1397.

Plummer, C. A, Njuguna, W (2009) .

Cultural protective and risk factors: Professional perspectives about child sexual abuse in Kenya. *Child Abuse & Neglect* 33, 524–532. Plummer, Carol A, Njuguna Wambui (2009) .Cultural protective and risk

factors: Professional perspectives about child sexual abuse in Kenya. *Child Abuse & Neglect* 33, 524–532. DOI: 10.1016/j.chiabu.2009.02.005

Richer, A. M S., L Roddy, A. (2023). Culturally tailored substance use interventions for Indigenous people of North America: a systematic review. *J Ment Health Train Educ Pract*. doi: 10.1108/jmhtep-07-2021-0088

Reilly, R, Gendera, S, Treloar, C, Roe, Y, Conigrave, K, Azzopardi, P, Ward, J (2020). Identifying risk and protective factors, including culture and identity, for methamphetamine use in Aboriginal and Torres Strait Islander communities: Relevance of the ‘communities that care’ model. *Social science & Medicine*. DOI: 10.1016/j.socscimed.2020.113451

Shelby, C.L (2016). The Culture of Addiction. In: *Addiction*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137552853_5.

Shell, D. F, Newman., I. M, Fang, X. (2010). The Influence of Cultural Orientation, Alcohol Expectancies, and Self-efficacy on Adolescent Drinking Behavior in China. *Educational Psychology Papers and Publications*. 173. DOI: 10.1111/j.1360-

- ¹Gray & Squeglia
²Hamidullah
³Dennhardt & Murphy
⁴Gonzalez
⁵Nombora
⁶Bear
⁷Dogutas
⁸Soto
⁹Verbunt
¹⁰Reilly
¹¹Dodds, Hunter
¹²Sindayigaya
¹³Denham
¹⁴Carvajal & Young
¹⁵Nasim, et al
¹⁶Cornejo
¹⁷Muttaqin
¹⁸Baumeister & Muraven
¹⁹Ericsson
²⁰Luyckx, Schwartz, Goossens, Beyers & Missotten
²¹Berzonsky
²²Davis
²³De Moor
²⁴Beckwith, et al
²⁵Webb
²⁶Zaidman- Mograbi
²⁷Villagrán. Lund, Duncane., Morten
²⁸Marchand
²⁹Fraley & Roisman
³⁰Estevez
³¹Maina
³²Wood
³³McLellan
³⁴Gray & Squeglia
³⁵Harris, McFarland
³⁶Reilly, Gendera, Treloar, Roe
³⁷Rademacher
³⁸Van Dijk
³⁹Dogutas
⁴⁰Abbott & Chase
⁴¹Abbott & Chase
⁴²Park lee & et al
⁴³Soto
⁴⁴Rokey
⁴⁵LaVallie & Sasakamoose
⁴⁶Hirschak & et al
⁴⁷Richer & Roddy
⁴⁸Wu et al
⁴⁹Czyżowska
⁵⁰Vega
⁵¹Nakhoul
⁵²Collins and Reid
⁵³Shell
⁵⁴LaVallie & Sasakamoose
⁵⁵Hirschak & et al
⁵⁶Richer & Roddy
⁵⁷Wu et al
⁵⁸Han
⁵⁹Berzonsky & Kuk
⁶⁰Czyżowska
⁶¹Vega
⁶²Nakhoul
⁶³Hoenicka
⁶⁴Granqvist
⁶⁵Cataldo
⁶⁶Lopez-de-la-Nieta
⁶⁷Alshammari
⁶⁸Nagy & Fawcett
⁶⁹Manaseri
⁷⁰Johanson & Nozick
⁷¹Lear